

Nel Noordzij: kan het haar echt niet schelen?

Een bacheloronderzoek naar de receptie van het werk van Nel Noordzij

Elke Cremers

s4341805

Definitieve versie bachelorwerkstuk

Moderne letterkunde

Begeleider: Prof. dr. Jos Joosten

Tweede lezer: Dr. Rob van de Schoor

Radboud Universiteit Nijmegen

12-07-2016

Inhoudsopgave

Inleiding.....	p. 3
Methode.....	p. 6
Resultaten.....	p. 9
<i>Contemporaine receptie</i>	p. 9
<i>Latere receptie</i>	p. 15
Conclusie/discussie.....	p. 21
Bibliografie.....	p. 24
Bijlage 1.....	p. 27

Inleiding

Na de Tweede Wereldoorlog veranderde er veel binnen de Nederlandse literatuur. Er kwam een literaire explosie van debutanten: jonge schrijvers die in de oorlog zelf nog niet konden debuten – de Duitsers hadden immers volledige controle over wat wel of niet uitgebracht mocht worden – maar direct na de oorlog hun werk begonnen uit te geven. In de jaren vijftig resulteerde dat in een aantal auteurs dat nu nog tot onze literaire prozacanón behoort. Denk hierbij aan auteurs als Willem Frederik Hermans, Gerard Reve en Harry Mulisch, ook wel bekend als ‘De Grote Drie’, maar denk ook aan Hugo Claus, Louis Paul Boon en Gerrit Kouwenaar, stuk voor stuk schrijvers die anno 2016 nog steeds hoog in aanzien staan.

Opvallend aan dit rijtje auteurs is dat het alleen uit grote mannennamen bestaat. Hoewel Hella Haasse, Anna Blaman en Marga Minco ook vaak in het rijtje van grote naoorlogse auteurs worden genoemd, zijn er verder weinig vrouwelijke auteurs die in één zin met de grote auteurs voorkomen. Betekent dit dat schrijfsters in de jaren vijftig kwalitatief lage literatuur produceerden? Daar kunnen we nu alleen maar ontkennend op antwoorden:

Naïeve opvattingen zoals het argument dat verschillen in behandeling en waardering van schrijfsters en schrijvers met een kwaliteitsverschil van hun werk te maken hebben, zijn onhoudbaar gebleken. Vooral de laatste vijftien jaar is in literatuurwetenschappelijke feministische publicaties grondig geanalyseerd hoe schrijfsters onzichtbaar worden gemaakt door gecompliceerde mechanismen die aan de literatuurgeschiedschrijving ten grondslag liggen.¹

Wellicht zijn er minder vrouwelijke auteurs dan mannelijke en hebben de vrouwelijke auteurs vaak een minder groot oeuvre, maar dat doet niet af aan de kwaliteit van hun werk. Dat lijkt misschien vanzelfsprekend, maar in de jaren vijftig was dat in praktijk allesbehalve de werkelijkheid. Dit heeft erin geresulteerd dat vrouwelijke auteurs als Tonny van der Horst, Clare Lennart en Dola de Jong weinig bekend zijn binnen de Nederlandse canon. Hetzelfde geldt voor de schrijfster Nel Noordzij, die destijds geplaatst werd in de ‘Blaman-Hermans-Van het Reve-lijn’, maar die nu voor het grootste deel van het Nederlandse lezerspubliek onbekend is.²

De vrouwelijke auteur

---

¹ Vogel 1993, p. 260

² Gomperts 1995

De ondergeschikte rol van de vrouw heeft me altijd al geïnteresseerd. Ik heb altijd veel respect gehad voor vrouwen die in de moderne maatschappij carrière weten te maken terwijl ze altijd meer obstakels moeten overwinnen dan de man, voor wie carrière maken doorgaans net iets makkelijker is. Vandaar dat ik bij de keuze voor een onderwerp voor mijn bachelorscriptie me graag wilde verdiepen in een vrouwelijke auteur. In mijn voorbereidingen voor het kiezen van een onderwerp stuitte ik op een boek ‘Schrijfsters in de jaren vijftig’.³ Dit boek interesseerde me meteen, omdat het suggereerde dat er wel degelijk veel vrouwelijke auteurs waren die in de naoorlogse periode literair werk uitbrachten dat gelezen en bekritiseerd werd. Daarbij trok vooral één zinnetje in de flaptekst me aan: ‘Wat is er gebeurd met Nel Noordzij, destijds toch als even bedreigend ervaren als de jonge Reve, maar geruisloos uit de geschiedenis verdwenen?’⁴ Ik had zelf ook nog nooit van Nel Noordzij gehoord, dus de uitspraak dat zij destijds evenveel potentie zou hebben als Gerard Reve intrigeerde me. Hierbij stelde ik mezelf de vraag of zij inderdaad destijds als even bedreigend ervaren werd als Reve en ook vroeg ik me af waarom mijn omgeving en ik haar nu dan niet kenden. Dit ene zinnetje wekte mijn interesse op en zorgde voor mijn onderwerp: de receptie van het werk van Nel Noordzij.

Nel Noordzij

In 1954 won Nel Noordzij met haar novelle *Geen eten* de eerste prijs in een vara-prijsvraag voor aankomende talenten.⁵ Haar literaire carrière vorderde daarna met gedichten, verhalen en romans, zoals de bundel gedichten en verhalen *Om en om* (1954) en de roman *Met de hand op een boomtak* (1955). Het werk dat de meeste ophef veroorzaakte was *Het kan me niet schelen* (1955), een roman met een vrouwelijke hoofdpersoon die tegen de contemporaine normen en waarden ingaat.⁶ In deze roman staat de hoofdpersoon Renée centraal. Zij is een dertigjarige vrouwelijke arts die getekend is door haar opvoeding. Hierdoor is ze geremd in het uiten van haar ware gevoelens en trapt ze provocerend tegen alles en iedereen met het motto ‘het kan me niet schelen’.

Ondanks haar veelbesproken oeuvre wordt Noordzij nauwelijks meer besproken en lijkt ze in vergetelheid te zijn geraakt. Het is interessant om te onderzoeken hoe het komt dat Noordzij nu vrijwel onbekend is. Werd ze in de jaren vijftig slecht gewaardeerd of zelfs ondergewaardeerd, was dat later pas het geval of is het wellicht een combinatie van beiden?

---

³ Prinssen & Vermij 1990

⁴ Prinssen & Vermij 1990

⁵ Van Bork & Verkruijsse 1985

⁶ Noordzij 1955

Er is al een aantal pogingen gedaan om auteurs als Nel Noordzij weer op de kaart te krijgen. Marianne Vogel schreef in 1993 een artikel in *Spektator* waarin ze probeert te onderzoeken in hoeverre vrouwelijke auteurs nog steeds in de moderne literatuurgeschiedenis en literatuurwetenschap onzichtbaar worden gemaakt. Ze komt tot de conclusie dat de ‘mythe van de door mannen geschreven naoorlogse literatuur (...) zeker bij de dominerende, mannelijke vertegenwoordigers van de neerlandistiek, nog onaangetast [is].’⁷

Verder schreef Petra Veeger een studie over vier vrouwelijke auteurs uit de jaren vijftig en zestig, onder wie Noordzij, om ‘een blinde vlek weg te werken en het zicht op de literatuur uit de jaren vijftig en zestig zowel ten aanzien van de inhoud als ten aanzien van de vorm te verruimen.’⁸ Marianne Vogel schreef in 2001 ook een studie waarin ze laat zien ‘hoe in de recensies uit die tijd de genderopvattingen van de recensenten te vinden zijn, dat wil zeggen de stereotypen, normen en waarden die zij er over beide seksen op na hielden.’⁹

Er is echter nog geen specifiek en uitgebreid onderzoek gedaan naar de receptie van Nel Noordzij en *Het kan me niet schelen* in de jaren vijftig en na de jaren vijftig. In dit onderzoek zal dan ook gekeken worden naar de waardering voor Nel Noordzij zelf en voor haar roman *Het kan me niet schelen* in de contemporaine receptie en in de latere receptie. Hier zal een vergelijking tussen gemaakt worden om uiteindelijk een uitspraak te kunnen doen over waarom ze in vergetelheid is geraakt. Hierbij kan de volgende onderzoeksvraag geformuleerd worden: In hoeverre komt de contemporaine receptie van het werk van Nel Noordzij overeen met de latere receptie van haar werk? Met contemporaine receptie wordt de receptie van 1955 tot 1960 bedoeld en de latere receptie is de receptie vanaf 1960.

---

⁷ Vogel 1993, p. 272

⁸ Veeger 1996

⁹ Vogel 2001, p. 7

Methode

Voor dit onderzoek is er een corpus samengesteld van teksten voor de contemporaine receptie en een corpus van teksten voor de latere receptie. De contemporaine receptie bestaat uit 26 artikelen uit kranten en tijdschriften die tussen 1955 en 1960 gepubliceerd zijn. Eerst is uitgebreid gezocht op de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL), de Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap (BNTL) en Delpher, maar al snel bleek dat hier te weinig beschouwende artikelen over Nel Noordzij en haar roman *Het kan me niet schelen* op te vinden waren. Wel werd dikwijls naar bepaalde recensies en recensenten verwezen, waardoor ik op zoek ging naar die specifieke artikelen, die vervolgens online en via de Universiteitsbibliotheek niet beschikbaar waren.

Vervolgens heb ik contact opgenomen met het Letterkundig Museum in Den Haag, dat mappen vol met recensies over Nel Noordzij en haar literair werk bleek te hebben. Het museum bleek alle artikelen die ik eerder al specifiek gezocht had, in zijn bezit te hebben. Deze mappen mocht ik inzien in de studiezaal van het Letterkundig Museum en dat heb ik woensdag 25 mei dan ook gedaan. Hier heb ik foto's gemaakt van ongeveer 35 artikelen. Dit waren alle artikelen die te vinden waren in de map over *Het kan me niet schelen*, alle bruikbare artikelen die te vinden waren in de map over Nel Noordzij zelf en enkele andere bruikbare artikelen die eigenlijk over andere boeken gingen, maar waar Nel Noordzij of *Het kan me niet schelen* ook expliciet in vermeld werden.

Het totale aantal bruikbare artikelen dat ik uit het Letterkundig museum heb, kwam uit op 31 artikelen. Een klein aantal artikelen bleek namelijk toch niet bruikbaar, omdat Nel Noordzij of *Het kan me niet schelen* er toch niet uitgebreid genoeg in besproken werden, maar er slechts één keer in genoemd werden of iets dergelijks. Van die 31 artikelen bleken 26 artikelen tussen 1955 en 1960 gepubliceerd te zijn en bleken 5 artikelen na 1960 gepubliceerd te zijn. De 26 artikelen van tussen 1955 en 1960 vormen het corpus van de contemporaine receptie. Artikelen die eerder al gevonden waren op DBNL, BNTL of Delpher bleken ook in de mappen van het Letterkundig Museum te zitten.

De 5 artikelen uit het Letterkundig Museum van na 1960 zijn opgenomen in het corpus van de latere receptie. Verder zijn in de latere receptie vier grote literatuurgeschiedenissen opgenomen: *Literatuur en moderniteit in Nederland 1840-1990* van Ruiter & Smulders¹⁰, *Beknopt handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde* van Knuvelde¹¹,

---

¹⁰ Ruiter & Smulders 1996

¹¹ Knuvelde 1982

Geschiedenis van de Nederlandse literatuur tussen 1885 en 1985 van Anbeek¹² en *Altijd weer vogels die nesten beginnen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1945-2005* van Brems.¹³ Deze specifieke literatuurgeschiedenissen zijn gekozen, omdat dit mijns inziens de bekendste grote Nederlandse literatuurgeschiedenissen zijn.

De artikelen zijn geanalyseerd volgens de analysemethode van Praamstra, die zijn methode baseert op het werk van Boonstra en van Aschenbrenner.¹⁴ Praamstra schetst een manier waarop kritieken geanalyseerd kunnen worden. Zo maakt hij een onderscheid tussen ‘niet-direkte’ en ‘direkte uitspraken’ in een kritische tekst.¹⁵ Niet-directe uitspraken hebben niet direct betrekking op het in de kritische tekst behandelde onderwerp, terwijl directe uitspraken juist rechtstreeks betrekking hebben op het in de kritische tekst behandelde onderwerp. Vervolgens noemt Praamstra drie soorten directe uitspraken, namelijk descriptieve uitspraken, interpreterende uitspraken en evaluerende uitspraken. Descriptieve uitspraken zijn uitspraken die verwijzen naar de inhoud van een literair werk, zonder informatie te geven over de literair-kritische opvattingen van de criticus.¹⁶ Interpreterende uitspraken zijn uitspraken die slechts toetsbaar zijn ‘aan de effectiviteit van de interpretatie voor het inzicht in het werk’.¹⁷ Evaluerende uitspraken worden gekenmerkt door hun oordelende en waarderende functie. Ze ‘bevatten literaire waardeoordelen en (eventueel) de argumenten waarmee deze oordelen worden gemotiveerd.’¹⁸ In dit onderzoek zal alleen gekeken worden naar evaluerende uitspraken, omdat het doel van dit onderzoek is de waardering voor Noordzij en haar werk te achterhalen.

Praamstra onderscheidt twee soorten evaluerende uitspraken: retorische uitspraken en argumenterende uitspraken. Retorische uitspraken zijn uitspraken waarbij het oordeel niet ondersteund wordt door een argument. Argumenterende uitspraken zijn uitspraken waarbij het oordeel wel ondersteund wordt door één of meer argumenten. Bij de soorten argumenterende uitspraken haalt Praamstra de studie van Aschenbrenner aan. Hij stelt dat het ‘argument dat een criticus aanvoert om zijn oordeel over een werk aannemelijk te maken, bestaat uit een karakterisering (‘characterization’) van een aspect van het besproken werk.’¹⁹ De criticus maakt hierbij gebruik van termen ‘die tegelijk met de beschrijving van het waargenomene zijn

---

¹² Anbeek 1990

¹³ Brems 2006

¹⁴ Praamstra 1984, p. 243

¹⁵ Praamstra 1984, p. 244

¹⁶ Praamstra 1984, p. 246

¹⁷ Praamstra 1984, p. 246

¹⁸ Praamstra 1984, p. 247

¹⁹ Praamstra 1984, p. 248

indruk ervan of oordeel erover weergeven.²⁰ Hierbij geeft Paamstra een reeks kritische begrippen van Aschenbrenner weer, die het mogelijk maakt om afzonderlijke evaluerende uitspraken te ordenen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen evaluerende uitspraken die betrekking hebben op de auteur en evaluerende uitspraken die betrekking hebben op het werk. Dit onderscheid zal hier ook worden aangehouden, aangezien onderzocht wordt welke oordelen over Nel Noordzij als schrijfster en welke oordelen over *Het kan me niet schelen* gedaan worden. De kritische begrippen en een korte uitleg ervan zijn ter verduidelijking schematisch weergegeven in Bijlage 1.

In de literatuurgeschiedenissen is telkens eerst in de index opgezocht of Nel Noordzij erin voorkwam en als ze erin voorkwam of *Het kan me niet schelen* er dan ook in voorkwam. Doordat Noordzij in drie van de vier literatuurgeschiedenissen niet bleek voor te komen, is daarna gekeken of Anna Blaman, Hella Haasse en Marga Minco er wel in voorkwamen, omdat het me interessant leek om te kijken of andere vrouwelijke schrijvers wel genoemd worden in die literatuurgeschiedenis en hoeveel vrouwelijke schrijvers er dan genoemd worden. Ongeacht of Nel Noordzij genoemd wordt of niet, is het hoofdstuk dat over literatuur uit de jaren vijftig ging telkens nog eens apart doorgelezen, om te kijken wie of wat er beschreven wordt.

---

²⁰ Praamstra 1984, p. 248

Resultaten

Contemporaine receptie

De 26 recensies zijn allemaal zorgvuldig doorgelezen. Bij iedere recensie is gezocht naar evaluerende uitspraken, waarbij vervolgens gekeken is of het bij die uitspraken ging om de karakterisering van Noordzij of van *Het kan me niet schelen*. Daarna zijn alle uitspraken aan de kritische begrippen van Praamstra gekoppeld. Een aantal uitspraken was echter lastig te koppelen aan een kritisch begrip, waardoor er ook zelf gekeken is naar opvallendheden in de uitspraken over Noordzij en haar werk. Alle opvallende overeenkomsten zijn opgesomd en met citaten uitgelicht. Hierbij is telkens, wanneer daar sprake van is, het kritische begrip genoemd waarbij het gebruikte argument ingedeeld kan worden.

Allereerst lijken bijna alle recensenten het erover eens te zijn dat Nel Noordzij veel schrijverstalent en veel potentie had een groot schrijfster te worden. Juist ook de recensenten die *Het kan me niet schelen* negatief beoordelen, leggen hier sterk de nadruk op. Kossmann noemt haar ‘een begaafd en boeiend schrijfster’ en Greshoff deelt haar zelfs in als potentieel ‘een van de allerbelangrijkste schrijvers van ons land’.²¹ In veel recensies beargumenteert de recensent verder niet waarom hij Noordzij zo talentvol vindt. Bovenstaande voorbeelden kunnen dan ook ingedeeld worden bij *retorische uitspraken*, omdat hier geen sprake is van argumentatie bij de stelling.²² Enkele andere recensenten gebruiken wel argumenten om hun stelling te onderbouwen en kunnen dus ingedeeld worden bij *argumenterende uitspraken*.²³ Zo noemt Panhuijsen haar werk ‘soms opgeschroefd rauw, maar het is geschreven in een heldere stijl en toont onmiskenbaar talent en originaliteit.’²⁴ Deze uitspraak valt niet alleen onder het kritisch begrip *inventiviteit*, omdat Noordzij origineel genoemd wordt, maar ook onder *vakmanschap*, omdat haar heldere stijl geprezen wordt.²⁵ Verhoeven vindt Noordzij ‘een uitgesproken schrijftalent, scherpzinnig en sensitief, maar gefrustreerd tot en met.’²⁶ Verhoeven argumenteert hierbij met behulp van het kritisch begrip *gevoel*, aangezien hij Noordzij sensitief noemt.²⁷ Daarbij gebruikt hij hier ook *gevoeligheid*, omdat hij haar scherpzinnig noemt en daarmee inspeelt op de bewustheid van de wereld om haar heen.²⁸ Een

---

²¹ Kossmann 28-11-1955; Greshoff 10-03-1956

²² Praamstra 1984, p. 247

²³ Praamstra 1984, p. 247

²⁴ Panhuijsen 18-02-1956

²⁵ Praamstra 1984, p. 252; Praamstra 1984, p. 252

²⁶ Verhoeven 10-12-1955

²⁷ Praamstra 1984, p. 251

²⁸ Praamstra 1984, p. 251

argument dat onder het begrip *geest* valt, wordt gebruikt wanneer Noordzij gekarakteriseerd wordt als iemand die ‘in staat is tot het schrijven van een ontstellend proza, met de echtheid van de zeldzame schrijfster die zich binnenste buiten keert’.²⁹ Deze uitspraak kan onder het begrip *geest* worden ingedeeld, omdat hier een oordeel wordt gedaan over de echtheid van de kunstenaar, zoals dit zich in haar werk manifesteert.

Hoewel dus in de artikelen niet getwijfeld wordt aan het talent van Noordzij, werd wel uitermate kritisch gereageerd op wat ze met dat talent doet. Op haar eerste roman *Het kan me niet schelen* wordt namelijk flink wat kritiek geuit. In veel artikelen wordt de roman negatief gewaardeerd, omdat er veel onsmakelijkheden in de roman zouden staan. Bij een aantal artikelen wordt daarbij het argument gebruikt dat die onsmakelijkheden niet door een *vrouw* geuit dienen te worden. Bulthuis keurt ‘sexuele aardigheden die mannen onder elkaar uitwisselen’ af wanneer een vrouw dat doet: ‘als de vrouw zich daarentegen overgeeft aan dergelijke spitsvondigheden, vernietigt zij daarmee haar eigen wereld en zelfrespect.’³⁰ Van der Vet noemt Nel Noordzij denigrerend ‘juffrouw Noordzij’, terwijl Nel Noordzij destijds gewoon getrouwd was. Hij bekritiseert haar keuze in taalgebruik vervolgens als voort: ‘Moet het nou echt allemaal zo viezig, zo naar, zo.... eh... éng wezen?’³¹ Daarna doet hij er nog een schepje bovenop door als oplossing voor de tegendraadsheid van het hoofdpersonage in de roman voor te stellen dat ze een man zoekt om haar aardiger te maken: ‘Die juffrouw Renée, ze mag dan nog zo knap wezen, en zo aantrekkelijk, moest eens rustig met een psychiater gaan praten, met een goeie, en die zou eerder weten wat er met haar aan de hand is dan u: ze moest trouwen, juffrouw Noordzij, doodgewoon trouwen. Ik geloof dat zij dan nog een heel aardige vrouw zou worden.’³² Bovenstaande argumenten vallen onder het kritisch begrip *morele en sociale karakterisering*, omdat de criticus een moreel oordeel over het werk geeft.³³ De recensenten bekritisieren het werk hier namelijk op basis van het geslacht van de schrijfster en de hoofdpersoon. Ze gebruiken daarbij de bestaande normen en waarden die gekoppeld zijn aan dat geslacht om een negatief oordeel te vellen over het werk.

Er zijn echter ook veel recensenten die negatief oordelen over het taalgebruik zonder in te gaan op de vraag of een vrouw die schunnigheden wel of niet mag uiten. Het grootste overeenkomstige kritiekpunt dat te vinden is in de artikelen, is dat het taalgebruik onoprecht en niet authentiek aanvoelt: ‘Op de manier zoals Nel Noordzij het gebruikt is de “gedurfde”

---

²⁹ NRC 18-10-1958; Praamstra 1984, p. 252

³⁰ Bulthuis 12-11-1955

³¹ Van der Vet 12-11-1955

³² Van der Vet 12-11-1955

³³ Praamstra 1984, p. 256

(och arme) openhartigheid alleen maar een middel, een goedkoop middel bovendien, en (het ergst van al) even onoprecht, even hypocriet als de moraliserende alkooflectuur uit de negentiende eeuw.³⁴ Dit argument kan ingedeeld worden bij het kritisch begrip *beoordeling van het gevoel*, omdat de vaardigheid van de auteur om emoties uit te beelden bekritiseerd wordt.³⁵ Dinaux oordeelt uitermate negatief over het taalgebruik: ‘is dit steriele sadisme, dit dóór en dóór verziekte tuk-zijn op “toilet”-aangelegenheden, nu nog voor een greintje “authentiek” voor de realiteit? Neen, dat is het niet. Deze zogenaamde waarheid is minder dan de halve waarheid en derhalve schijn, verzinsel, constructie.’³⁶ De argumenten van Dinaux vallen onder het begrip *realisering*.³⁷ Er is hier immers sprake van een oordeel dat zich uitspreekt over het mislukken van het realiseren van de authentieke werkelijkheid. Een aantal andere argumenten valt ook onder *realisering*: ‘Tegen eerlijkheid hebben we geen bezwaar, wel tegen het koketteren met eerlijkheid. En dan eens lekker alles te schrijven wat een gewoon mens verzwijgt. Waarachtige eerlijkheid weet op het juiste moment te zwijgen.’³⁸ Hier is namelijk sprake van kritiek op het mislukken van het realiseren van een eerlijke werkelijkheid. Daarbij noemt Kossmann, net als een aantal andere recensenten, het taalgebruik kinderachtig: ‘En ten slotte: de neiging van deze schrijfster om ietwat malle kinderwoordjes op te nemen in haar taal en ook verder spreektaal getrouw na te bootsen hindert hier als coquet en overbodig.’³⁹ Deze kritische uitspraak valt weer onder *realisering*, omdat volgens de recensent een mislukte poging gedaan wordt om spreektaal getrouw na te bootsen. Een ander kritisch begrip komt naar voren in het argument van Heerikhuizen, die de onsmakelijkheid van het taalgebruik nog eens benadrukt: ‘Veel erger is intussen dat zij, om de versplintering en ontluistering van het bewustzijn van haar slachtoffers te illustreren, zinloze onsmakelijkheden op elkaar stapelt die het boekje een vuns karakter geven.’⁴⁰ Heerikhuizen levert hier kritiek door middel van het begrip *beeldgebruik*, omdat in het geval van *Het kan me niet schelen* sprake is van misplaatst taalgebruik.⁴¹

Er zijn echter ook enkele recensenten die haar taalgebruik en haar mannelijke grofheid in deze roman juist lijken te waarderen:

---

³⁴ Van der Woude 14-01-1956

³⁵ Praamstra 1984, p. 256

³⁶ Dinaux 26-05-1956

³⁷ Praamstra 1984, p. 255

³⁸ De Nieuwe Haagsche Courant 01-02-1956

³⁹ Kossmann 28-11-1955

⁴⁰ Heerikhuizen 19-11-1955

⁴¹ Praamstra 1984, p. 255

Het is een enorme overgang van de mannelijke ingetogenheid van Bordewijk naar de robuuste vrouwelijkheid van mej. Noordzij, die in ‘Het kan me niet schelen’ (Amsterdam, 1955) ons een hypermoderne roman (beter: novelle) geschonken heeft. [...] Zij durft de dingen gerust bij hun ware naam te noemen, ze houdt van krachtige mannentaal.⁴²

Hier wordt de schrijfstijl van Noordzij ingedeeld bij ‘krachtige mannentaal’. Dit argument valt onder het begrip *kracht en aanpassing*, aangezien de stijl van haar kunstwerk krachtig genoemd wordt.⁴³ Andere recensenten die haar taalgebruik positief beoordelen, waarderen haar eerlijkheid en scherpzinnigheid. Volgens Dubois komt dat door het feit ‘dat zij zich, door de literatuur van deze tijd bevrijd – dat wil zeggen van een aantal taboe’s ontslagen – tegelijk van de “literatuur” zoveel doenlijk heeft pogen te distancieren.’⁴⁴ Vervolgens merkt hij op dat er in haar werk ‘een zo duidelijke wil tot eerlijkheid en oprechtheid [is], een zo sterke koppigheid om zich van zelfbedrog te ontdoen, dat men aan deze klaarblijkelijke authenticiteit niet kan voorbijgaan.’⁴⁵ Dubois gebruikt hier een argument dat valt onder het begrip *realisering*. Volgens hem is Noordzij er in *Het kan me niet schelen* wel in geslaagd een authentieke, oprechte werkelijkheid weer te geven.

Een andere opmerkelijke overeenkomst in de meeste meningen van de recensenten is de beoordeling van de personages: ‘er is nu letterlijk niet één normale gezonde frisse figuur in dit boek, en niet één normale neiging, behalve de neiging van te snakken naar de twee hoofdvormen van liefde.’⁴⁶ In dit citaat wordt kritiek geuit door middel van het kritisch begrip *individualisering*.⁴⁷ Volgens de recensent is de poging van Noordzij om een wereld te creëren, om personages en omgeving als echt levend en bestaanbaar uit te beelden mislukt. Heerikhuizen noemt de personages zelfs ongeloofwaardig:

De schrijfster poogt enkele door desillusie, scepsis en angst volkomen ontredderde zielen te schilderen en zij zou daar vermoedelijk ook in geslaagd zijn als zij zich niet had laten verleiden alles op de spits te drijven. Schamper cynisme kan vèr gaan; de graad die Nel Noordzij beschrijft ligt echter een eind voorbij de grens der

---

⁴² J.M. 13-01-1956

⁴³ Praamstra 1984, p. 257

⁴⁴ Dubois 1955

⁴⁵ Dubois 1955

⁴⁶ Rotterdams Parool 12-11-1955

⁴⁷ Praamstra 1984, p. 255

geloofwaardigheid.⁴⁸

Heerikhuizen haalt hiermee het kritisch begrip *realisering* aan, doordat hij het werk van Noordzij als ongeloofwaardig bestempelt en Noordzij dus volgens hem niet geslaagd is in het goed weergeven van de werkelijkheid. Hoewel alle personages door bepaalde recensenten als ‘ongeloofwaardig’ worden bestempeld, wordt de meeste kritiek nog geuit op het hoofdpersonage van de roman, Renée. Veenstra noemt haar ‘te geforceerd’ en ‘als een academisch gevormd persoon net niet geloofwaardig genoeg’.⁴⁹ De kritiek van Dinaux speelt daarentegen meer in op de psychische mankementen van het hoofdpersonage:

Een vrouw als deze Renée behoort, zó ze bestaat, zich zo gauw mogelijk onder behandeling te stellen van een bekwaam psychiater, al zou ik haar liever in een sanatorium zien, zodat ze met haar psychische bacil anderen niet langer besmet. Wat doet ze in hemelsnaam in de litteratuur, zolang ze niet meer is dan een klinisch geval, dat medisch van nut kan zijn in een handboek over psychopathologie?⁵⁰

Dinaux uit zijn kritiek hier door middel van het begrip *individualisering*, omdat Renée niet succesvol uitgebeeld is als een realistisch en bestaanbaar personage. Renée is volgens hem juist een psychische uitzondering, niet een ‘normaal’ mens. Greshoff vindt Renée ongeloofwaardig, omdat ze een vrouwelijke arts is, ‘iemand van wie men een zekere innerlijke beschaving mag verwachten. En innerlijke beschaving brengt altijd (en vanzelf) ingetogenheid in handeling en woordgebruik mede. Door haar onbeschrijfelijke grofheid wordt dit vrouwspersoon ongeloofwaardig.’⁵¹ Greshoff noemt het personage ongeloofwaardig, een argument dat weer ingedeeld kan worden bij het kritisch begrip *realisering*. Daarbij gebruikt Greshoff ook een argument dat valt onder het begrip *morele en sociale karakterisering*, want hij bekritiseert de onbeschrijfelijke grofheid van Renée omdat ze een vrouwelijke arts is. Hij gebruikt hier dus de bestaande normen en waarden die doorgaans bij het vrouwelijke geslacht horen om kritiek te uiten op het personage.

Er zijn echter ook weer enkele recensenten die het niet eens lijken te zijn met de vorige kritieken. Dubois vindt de personages juist wel geloofwaardig en goed beschreven. Hij verwijst zelfs vol verbazing naar de voorafgaande negatieve reacties op het hoofdpersonage:

---

⁴⁸ Heerikhuizen 19-11-1955

⁴⁹ Veenstra 17-03-1956

⁵⁰ Dinaux 26-05-1956

⁵¹ Greshoff 10-03-1956

Maar in een boek kan men een figuur, wanneer hij of zij goed beschreven is – en Nel Noordzij heeft met scherp psychologisch inzicht en veel talent haar personages uitgebeeld – “totaler” zien dan in het leven. [...] In het geval van Nel Noordzij moet men [...] ontdekken dat de openhartigheid – hier vooral de openhartigheid op het gebied van het vrouwelijk-fysische – wel degelijk oprecht en daarom overtuigend is.⁵²

Dubois speelt in op het kritische begrip *zelfexpressie*, omdat Noordzij volgens hem haar eigen openhartigheid in haar werk legt. Daarbij gebruikt hij een argument dat onder het begrip *individualisering* valt, omdat hij haar vermogen om personages uit te beelden prijst.

Verder valt op dat wanneer de stijl van Nel Noordzij getypeerd wordt, ze meestal vergeleken wordt met auteurs als Van het Reve, Hermans en soms ook Blaman. Gomperts noemt deze stijl ‘de Blaman-Hermans-Van het Reve-lijn’, ‘die zich kenmerkt door het cynisch en landerig ontluisteren van de mooie-dingen-in-het-leven.’⁵³ Ook Veenstra zet Noordzij naast Van het Reve en Hermans. Zij ‘voerden ook de schoktherapie v. krachttermen, vies geachte woorden uitvoerige onthulling van stofwisseling en geslachtelijke uitwisseling tot een toppunt’ en ook zij ‘kregen daarmee de altijd waakzame artistieke zedenpolitie op hun dak.’⁵⁴ Aangezien vooral Van het Reve en Hermans, maar ook Blaman tegenwoordig over het algemeen als uitzonderlijk goeie auteurs worden gezien, is de vergelijking tussen die auteurs en Noordzij die door sommige recensenten gemaakt wordt, opmerkelijk. Deze argumenten kunnen ingedeeld worden bij *relatie van een werk met een stroming*, omdat de stijl van Noordzij hier vergeleken wordt met de stijlen van andere contemporaine auteurs.⁵⁵ Hoewel de Blaman-Hermans-Van het Reve-lijn niet zozeer als een stroming wordt gezien, is hier wel sprake van een groep auteurs met overeenkomsten in stijl.

Een andere vergelijking die dikwijls in de artikelen gemaakt wordt, hetzij in negatieve zin, is een vergelijking tussen Nel Noordzij en haar hoofdpersonage Renée. Opvallend genoeg worden beide dames vaak als eenzelfde persoon gezien en worden de beschreven acties en gedachten van Renée vaak gelijkgesteld aan de visie van Noordzij: ‘Het verwarde van het boek is, dat schrijfster en hoofdpersoon in één schuiven, zodat de monologue intérieur van de hoofdpersoon opmerkingen worden van de schrijfster aan de lezer met het karakter: het kan

---

⁵² Dubois 1955

⁵³ Gomperts 25-11-1955

⁵⁴ Veenstra 17-03-1956

⁵⁵ Praamstra 1984, p. 257

mij niets schelen al die vieze dingen te beschrijven.⁵⁶ Hierbij wordt de hoofdpersoon heel expliciet ‘duidelijk Nel Noordzij zelf’ genoemd.⁵⁷ Andere recensenten leggen dit verband iets minder nadrukkelijk, maar vergelijken nog evenzeer Noordzij met haar personage: ‘Bij de schrijfster zelf dus is er, precies als bij haar Renée, angst voor de eigen gevoelens.’⁵⁸ Ook Bulthuis vergelijkt beide vrouwen: ‘Ten onrechte ziet deze vrouwelijke arts (en naar ik meen de schrijfster ook) dit eenzijdige analytische vermogen aan voor intelligentie’.⁵⁹ De intentie van Noordzij wordt hier dus gelijkgesteld aan de intentie van Renée, wat betekent dat deze oordelende uitspraken ingedeeld kunnen worden bij *thematische definitie*, omdat er een oordeel gedaan wordt over de intentie van de auteur.⁶⁰

De algemene waarderingsen over de roman variëren sterk. Sommige recensenten vinden het boek vreselijk en vinden dat het werk ‘met een tang in de vuilnisbak [moet] worden gedeponerd’.⁶¹ Zo vindt Tanke het ‘niet bepaald een sterk boek; te bewust weinig gestileerd en daarbij van te weinig diepgang dan dat men door het ongetwijfeld tragische van de problematiek getroffen wordt.’⁶² Het argument van Tanke dat het werk te weinig diepgang zou bevatten, kan ingedeeld worden bij het kritisch begrip *duidelijkheid*.⁶³ Daarbij kan zijn argument over dat *Het kan me niet schelen* te bewust weinig gestileerd is, ingedeeld worden bij het begrip *evenwicht*.⁶⁴ Het werk is immers volgens Tanke stilistisch uit evenwicht. Anderen waarderen het boek daarentegen positief als ‘ongetwijfeld werk van kwaliteit’ en ‘opgebouwd uit een reeks kleine, maar vlijmscherpe en ontstellende waarnemingen’.⁶⁵ Bij het laatste argument wordt ingegaan op de *gevoeligheid* van Noordzij. De recensent prijst immers het scherp waarnemen van de schrijfster en daardoor de verhoogde bewustheid van de wereld om haar heen.

Latere receptie

In de vijf artikelen uit het Letterkundig Museum van na 1960 zijn weer evaluerende uitspraken gezocht en met citaten hieronder uitgelicht. Ook is weer, wanneer daar sprake van is, het kritische begrip genoemd waarbij het gebruikte argument ingedeeld kan worden.

---

⁵⁶ Forum Academiele 18-02-1956

⁵⁷ Forum Academiele 18-02-1956

⁵⁸ NRC 18-10-1958

⁵⁹ Bulthuis 12-11-1955

⁶⁰ Praamstra 1984, p. 256

⁶¹ Heerikhuizen 19-11-1955

⁶² Tanke 03-12-1955

⁶³ Praamstra 1984, p. 253

⁶⁴ Praamstra 1984, p. 254

⁶⁵ De Groene Amsterdammer 27-11-1955; Verhoeven 10-12-1955

Vervolgens zijn de vier literatuurgeschiedenissen geanalyseerd. Er is telkens gekeken of Nel Noordzij genoemd wordt en of haar werk *Het kan me niet schelen* genoemd wordt. Daarbij is ook in het algemeen gekeken of er vrouwen voorkwamen in de beschrijving van de periode waarin Nel Noordzij actief was. De literatuurgeschiedenissen zullen op chronologische volgorde behandeld worden.

De vijf recensenten beoordelen Nel Noordzij redelijk neutraal. Ze lijken zowel positieve als negatieve aspecten in de roman te vinden. Een recensent noemt het boek een ‘psychologisch zeer sterke roman’ met een verhaal ‘dat men in een adem uitleest’.⁶⁶ Hij is daarbij positief over de realistische weergave van het hoofdpersonage. Jansen noemt *Het kan me niet schelen* ‘een onbarmhartig boek waarin de auteur intelligent en nauwgezet enkele mensen analyseert.’⁶⁷ Hiermee gebruikt Jansen een argument dat valt onder het begrip *intelligentie*, omdat hij een oordeel velt over de intelligentie van Noordzij.⁶⁸ Ook prijst hij het nauwgezet analyseren van mensen, wat ingedeeld kan worden bij het begrip *vakmanschap*. Daarbij wordt wel weer kritiek geleverd op de personages, die ‘te exceptioneel’ zijn.⁶⁹ Een andere recensent noemt het ‘een korte boeiende roman’, maar ook een ‘uiterst realistische roman’.⁷⁰ Hij noemt de stijl ‘kort, zakelijk en in de goede zin van het woord modern.’⁷¹ Hierbij maakt de recensent gebruik van het kritisch begrip *economie*, omdat hij de stijl van Noordzij kort en zakelijk noemt.⁷² In een andere recensie wordt *Het kan me niet schelen* weer erg neutraal beoordeeld, namelijk als een werk met ‘ontegenzeggelijk literaire kwaliteiten’, maar volgens de recensent mist men ‘niets als men het niet gelezen heeft.’⁷³ Ten slotte wordt Nel Noordzij zelf veel later geduid als ‘controversieel’ in ‘de jaren vijftig en zestig’.⁷⁴ Hierbij wordt ingegaan op het kritisch begrip *tijdgeest*, omdat hier een relatie tussen Noordzij met een sociale context weergegeven wordt.⁷⁵ Haar overeenkomsten met Gerard Reve worden daarbij weer aangehaald, ‘vooral door haar openhartigheid’, maar ook vanwege haar openheid over homoseksualiteit.⁷⁶

---

⁶⁶ De Gelderlander 17-12-1962

⁶⁷ Jansen 10-11-1962

⁶⁸ Praamstra 1984, p. 251

⁶⁹ Jansen 10-11-1962

⁷⁰ Haagsche Courant 13-11-1962

⁷¹ Haagsche Courant 13-11-1962

⁷² Praamstra 1984, p. 254

⁷³ De Gooi- en Eemlander 28-11-1962

⁷⁴ Het Parool 18-12-2003

⁷⁵ Praamstra 1984, p. 258

⁷⁶ Het Parool 18-12-2003

In de literatuurgeschiedenis van Knuvelder wordt Nel Noordzij niet genoemd.⁷⁷ Anna Blaman, Hella Haasse en Marga Minco staan er daarentegen wel in vermeld. In het werk van Knuvelder worden vrij veel auteurs behandeld in de beschrijving van de jaren vijftig. Allereerst worden de Vijftigers aangehaald, die ‘een aanzienlijke vernieuwing van vooral de dichtkunst teweeg gebracht’ hebben.⁷⁸ Vervolgens wordt opgemerkt dat er nog veel meer andere dichters zijn die de aandacht verdienen, zoals Leo Vroman, Herwig Hensen, Jos de Haes, Remco Campert en Hans Andreus. Ook worden een aantal prozaschrijvers apart behandeld. Dit zijn de bekende namen van W.F. Hermans, Gerard Reve, Harry Mulisch, Jan Wolkers, Hugo Claus, Bert Schierbeek en A. Koolhaas. Over vrouwen wordt in het stuk over de jaren vijftig niet gerept. Anna Blaman, Hella Haasse en Marga Minco worden wel genoemd, maar in een heel andere paragraaf, namelijk bij het beschrijven van ‘de veertigers’.⁷⁹ Minco wordt hierbij maar in één zin genoemd, vanwege haar werk *Het bittere kruid*.⁸⁰ Het is opvallend dat Nel Noordzij überhaupt niet genoemd wordt en dat Blaman, Haasse en Minco bij de beschrijving van de jaren vijftig ook niet genoemd worden, terwijl zij juist zeer literair actief waren in de jaren vijftig. Nu wordt foutief het beeld geschetst dat vrouwen in de jaren vijftig geen hoogkwalitatief werk of in ieder geval geen veelbesproken werk geproduceerd hebben.

In de literatuurgeschiedenis van Anbeek wordt Nel Noordzij niet genoemd.⁸¹ Hoewel Anna Blaman en Hella Haasse wel voorkomen, is Marga Minco – net als Noordzij – afwezig. Wel bespreekt Anbeek uitgebreid auteurs zoals Hermans en Reve. Hij haalt zelfs de ‘Blaman-Hermans-Van het Reve-lijn’ aan, die Gomperts in 1955 geformuleerd heeft.⁸² Hierbij verwijst Anbeek uitgebreid naar het artikel van Gomperts, genaamd ‘Nel Noordzij en de anderen’, een artikel dat in eerste instantie gaat over het ‘opmerkelijkste’ romandebuut van dat seizoen, namelijk *Het kan me niet schelen* van Nel Noordzij.⁸³ Het zou vrij makkelijk en logisch zijn geweest voor Anbeek om Noordzij in deze context in ieder geval te noemen, maar zelfs dat doet hij niet. In plaats daarvan beschrijft hij kenmerken van boeken uit de ‘Blaman-Hermans-Van het Reve-lijn’. Volgens hem toonden deze boeken ‘in de tijd waarin zij verschenen een element van protest, een zich afzetten tegen de heersende moraal waarop de toenmalige kritiek fel reageerde’, een beschrijving waar het boek van Nel Noordzij bovendien in past,

---

⁷⁷ Knuvelder 1982

⁷⁸ Knuvelder 1982, p. 521

⁷⁹ Knuvelder 1982, p. 513

⁸⁰ Knuvelder 1982, p. 505

⁸¹ Anbeek 1990

⁸² Anbeek 1990, p. 191

⁸³ Gomperts 1955

omdat *Het kan me niet schelen* ook een vorm van protest lijkt te tonen en ook felle kritieken over zich heen kreeg.⁸⁴

Ruiter & Smulders vermelden Nel Noordzij niet in hun literatuurgeschiedenis.⁸⁵ Marga Minco en Hella Haasse staan er deze keer echter ook niet in. Anna Blaman is de enige vrouw die genoemd wordt. Ruiter & Smulders noemen een aantal auteurs die in de jaren vijftig de literatuur vertegenwoordigden:

In het eerste decennium na de oorlog deden niet alleen Hermans, Mulisch en Reve van zich spreken, maar ook Vijftigers als Lucebert en Gerrit Kouwenaar marcheerden de literatuur binnen. En even grote auteurs als Hugo Claus en Louis Paul Boon behoren tot dezelfde generatie en droegen het hunne bij aan het beeld dat de jaren vijftig een periode van rijkdom in de Nederlandse literatuur vertegenwoordigen.⁸⁶

Ruiter & Smulders noemen dus dezelfde mannelijke auteurs die telkens vermeld worden bij het beschrijven van de literaire context van de jaren vijftig, maar besteden hier geen aandacht aan vrouwelijke auteurs uit de jaren vijftig. Vervolgens noemen Ruiter & Smulders echter wel weer de ‘Blaman-Hermans-Van het Reve-lijn’ die Anbeek ook aanhaalt. Zij verwijzen hierbij ook naar Anbeek en vernoemen noch Nel Noordzij noch de recensie van Gomperts. In het hoofdstuk over de jaren vijftig, *XI In de bouwput van de superzuil: de jaren vijftig* wordt slechts één vrouwelijke auteur genoemd. Het is zeer opmerkelijk dat in een beschrijving van 28 pagina’s over literatuur uit de jaren vijftig, de enige vrouwelijke auteur die genoemd wordt, Anna Blaman is, en er verder alleen mannelijke auteurs aan bod komen.

In de literatuurgeschiedenis van Brems wordt Nel Noordzij wel meerdere keren genoemd.⁸⁷ *Het kan me niet schelen* wordt ook vermeld. Sterker nog, Brems wijdt een paragraaf van 8 pagina’s in het hoofdstuk van literatuur uit de jaren vijftig aan ‘vrouwelijke schrijvers’.⁸⁸ Brems haalt ook weer Gomperts aan met zijn uitspraak over de ‘Blaman-Hermans-Van het Reve-lijn’.⁸⁹ Brems noemt daarbij wél Nel Noordzij en haar roman *Het kan me niet schelen*. Hij plaatst Noordzij in die traditie, beschrijft de literatuur die kenmerkend is voor die lijn en beschrijft hoe deze literatuur in de jaren vijftig beoordeeld werd:

---

⁸⁴ Anbeek 1990, p. 192

⁸⁵ Ruiter & Smulders 1996

⁸⁶ Ruiter & Smulders 1996, p. 260

⁸⁷ Brems 2006

⁸⁸ Brems 2006, p. 170-177

⁸⁹ Brems 2006, p. 53

Gomperts had het in zijn recensie over zweetlucht, morsige pensions, abortus, de wc en de braakscène. In het geval van Noordzij kwam daar nog bij dat het voor sommige critici bijzonder choquerend was dat juist een vrouw zo'n ontluisterend beeld liet zien van de vrouwelijke lichamelijkeheid en seksualiteit. Het relatief revolutionaire van haar werk, namelijk dat zij juist aan de hele motievenwereld van de ontluistering een genderaspect toevoegde, ging helemaal voorbij aan de contemporaine kritiek.⁹⁰

Brems weergeeft de negatieve aspecten van de contemporaine receptie van *Het kan me niet schelen*:

Het boek zou ongezond zijn, opzettelijk geconstrueerd zijn en een vertekend beeld van de mens geven. De gecultiveerde lezer "constateert hoezeer de verhalen van Nel Noordzij in plaats van doorleefd, bedacht, geconstrueerd zijn. Trouwens, de enige gezonde, boerse, intellectuele figuur uit *Het kan me niet schelen*, Lucas, weet het terdege." (Stroman 1956)⁹¹

Verder wordt Nel Noordzij nog genoemd in een rijtje met vrouwelijke dichters uit de jaren vijftig, samen met dichters als M. Vasalis, Mies Bouhuys en Sonja Prins.⁹² Hierbij wordt een beeld geschetst van de auteurs die de poëzie in de jaren vijftig vertegenwoordigen. Opvallend is dat Brems naast de Vijftigers een groot aantal vrouwelijke auteurs noemt en ook een aantal minder bekende mannelijke auteurs, zoals Adriaan Morriën en Hans Warren.⁹³ Brems vergelijkt daarbij de Vijftigers met de vrouwelijke dichters uit die tijd:

Vrouwelijke dichters zijn duidelijk minder begaan met het doorbreken van grenzen en poëtische taboes, met poëtische vragen omtrent de relatie tussen taal en werkelijkheid of met verzet tegen het heersende paradigma. De nadruk ligt veeleer op de efficiënte expressie van een persoonlijke thematiek, waaraan stilistische vernieuwingen ondergeschikt blijven.⁹⁴

---

⁹⁰ Brems 2006, p. 54

⁹¹ Brems 2006, p. 156

⁹² Brems 2006, p. 117

⁹³ Brems 2006, p. 117

⁹⁴ Brems 2006, p. 117

Brems erkent dus dat er meerdere vrouwelijke auteurs waren die het noemen waard zijn als het gaat om de literatuur uit de jaren vijftig. Hij ziet zelfs een ‘opmerkelijke bloei’ van schrijvende vrouwen die hij in verband brengt met ‘de maatschappelijke positie van vrouwen in het algemeen’.⁹⁵ Na de oorlog was er namelijk al iets meer sprake van emancipatie. Vervolgens beschrijft Brems echter weer, hoe ‘dwingend de visie op de vrouw, ook als schrijfster, in deze periode was, maar ook hoe weinig vanzelfsprekend het vrouwelijke schrijverschap nog steeds was’.⁹⁶ Daarbij geeft Brems enerzijds aan dat in de literatuurkritiek niet significant minder aandacht werd besteed aan werken van vrouwelijke auteurs, maar anderzijds geeft hij aan dat ‘proza van vrouwen globaal als secundair en, gemeten aan de impliciet mannelijke literaire norm, toch als minderwaardig wordt beschouwd.’⁹⁷

---

⁹⁵ Brems 2006, p. 171

⁹⁶ Brems 2006, p. 173

⁹⁷ Brems 2006, p. 174

Conclusie/discussie

Om de onderzoeksvraag ‘In hoeverre komt de contemporaine receptie van het werk van Nel Noordzij overeen met de latere receptie van haar werk?’ te kunnen beantwoorden, is er een vergelijking gemaakt tussen de contemporaine receptie en de latere receptie.

De contemporaine receptie blijkt veelal te bestaan uit negatieve reacties op de roman. De vermeende onsmakelijkheden, het onoprechte taalgebruik en de ongeloofwaardige personages worden vaak en vurig bekritiseerd. Noordzij zelf wordt vaak in verband gebracht met haar gecreëerde hoofdpersonage Renée en niet eenmalig zijn de argumenten bij de kritiek gericht op het genderspect van de roman, namelijk het feit dat de hoofdpersoon een vrouw is die vunzigheden verkoopt en dingen doet die een vrouw niet hoort te doen. Sommige kritieken zijn zelfs denigrerend ten opzichte van Noordzij zelf, omdat ze een vrouwelijke auteur is die dit werk heeft geschreven. Noordzij wordt echter ook beoordeeld als veelbelovend schrijverstalent en ze wordt een aantal keer in de ‘Blaman-Hermans-Van het Reve’-traditie geplaatst. Daarbij geeft een aantal recensenten ook positieve uitspraken over *Het kan me niet schelen* in de artikelen. Uit dit onderzoek kan zonder twijfel geconcludeerd worden dat Noordzij in haar contemporaine literaire carrière niet genegeerd, maar juist redelijk veel besproken werd.

Verder valt op dat uit de kritische begrippen van Praamstra een aantal begrippen door de recensenten vaak toegepast wordt. Zo gaan de evaluerende uitspraken over Noordzij zelf vooral over haar *vakmanschap*. *Geest*, *gevoeligheid*, *gevoel* en *intelligentie* komen ook redelijk vaak voor, maar de andere kritische begrippen lijken te ontbreken in de uitspraken over Noordzij. Wanneer het gaat over *Het kan me niet schelen*, komt het kritische begrip *realisering* dikwijls voor in de evaluerende uitspraken. De weergave van de werkelijkheid wordt veel besproken. Andere begrippen die vaak voorkomen zijn *individualisering*, *morele en sociale karakterisering* en *relatie van een werk met een stroming*. Begrippen als *economie*, *duidelijkheid* en *beeldgebruik* kunnen een enkele keer op evaluerende uitspraken worden toegepast, maar verder zijn veel begrippen niet toe te passen op de evaluerende uitspraken die gedaan worden in de recensies over *Het kan me niet schelen*.

De latere receptie bestaat uit vijf recensies en vier literatuurgeschiedenissen. In de vijf recensies wordt redelijk overeenkomstig over Noordzij en *Het kan me niet schelen* geoordeeld als in de 26 recensies uit de contemporaine receptie. In de vijf recensies zijn de recensenten echter niet uitermate negatief, maar ook niet extreem positief. Wel lijkt erkend te worden dat

Noordzij in de jaren vijftig als een controversiële auteur gezien kan worden en dat zij zeker talent heeft. In de recensies worden verder geen uitspraken gedaan over het vrouwelijk hoofdpersonage dat onsmakelijkheden verkoopt of over het feit dat Noordzij zelf een vrouw is.

In de literatuurgeschiedenissen is het opvallend dat Noordzij in de eerste drie behandelde werken helemaal niet vernoemd wordt. Het is daarbij sowieso erg opmerkelijk dat er nauwelijks vrouwelijke schrijvers genoemd worden bij de beschrijvingen van de literaire context van de jaren vijftig, terwijl we ondertussen wel vastgesteld hebben dat er genoeg vrouwelijke auteurs actief waren in de jaren vijftig.

In de literatuurgeschiedenis van Knuvelder worden alleen Anna Blaman, Hella Haasse en Marga Minco kort genoemd, maar niet in de beschrijving van de jaren vijftig, maar in de beschrijving van de jaren veertig. In het werk van Anbeek worden Noordzij en Minco niet genoemd en zijn Blaman en Haasse de enige vrouwen die vermeld worden. Ruiters & Smulders noemen Noordzij, Minco én Haasse niet en besteden alleen aandacht aan Blaman. In alle drie de literatuurgeschiedenissen zijn uitgebreide beschrijvingen van de jaren vijftig te vinden en in alle drie komen nauwelijks vrouwelijke auteurs voor.

De literatuurgeschiedenis van Brems lijkt hier eindelijk een uitzondering op te zijn. Brems noemt Noordzij, Minco, Haasse en Blaman samen met tientallen andere vrouwelijke auteurs. Hij wijdt zelfs een paragraaf aan vrouwelijke schrijvers en beschrijft het genderspecter in de contemporaine receptie van vrouwelijke auteurs. Hij erkent dat vrouwelijke auteurs al per definitie als minderwaardig werden beschouwd en dat hun werk ook dermate bevooroordeeld behandeld werd. Daarbij behandelt Brems Noordzij expliciet en plaatst hij haar en *Het kan me niet schelen* in de ‘Blaman-Hermans-Van het Reve’-traditie. Wel stelt Brems dat de contemporaine receptie van *Het kan me niet schelen* uitermate negatief was. Na dit onderzoek kan deze uitspraak echter ontkracht worden. Hoewel sommige reacties op *Het kan me niet schelen* behoorlijk fel waren, hadden sommige recensenten namelijk ook positieve dingen te melden over Noordzij en haar werk. *Het kan me niet schelen* werd zeker niet door alle critici de grond in geboord.

In eerste instantie werd dus uitermate fel gereageerd op *Het kan me niet schelen*. De reacties waren daarbij soms zelfs persoonlijk naar Noordzij gericht. Toch leken bijna alle recensenten het erover eens te zijn dat Noordzij veel talent had en een belangrijke schrijfster was. In drie van de vier literatuurgeschiedenissen wordt ze echter niet eens vermeld. Dit kan te maken hebben met het feit dat er überhaupt nauwelijks vrouwen vermeld werden in de door mannen

geconstrueerde literatuurgeschiedenissen. In de literatuurgeschiedenis van Brems werd ze wel vermeld, samen met een groot aantal andere vrouwelijke auteurs. De literatuurgeschiedenis van Brems is echter de laatst gepubliceerde van de vier behandelde literatuurgeschiedenissen. Aangezien algemeen aangenomen wordt dat de vrouwelijke auteur in de moderne tijd minder onderdrukt wordt dan in de jaren tachtig en negentig, kan de datum van publicatie van de literatuurgeschiedenis van Brems het uitgebreid behandelen van vrouwelijke auteurs in de jaren vijftig verklaren. Het rechtvaardigt echter absoluut niet het ontbreken van vrouwelijke auteurs in de andere literatuurgeschiedenissen.

De kritische begrippen van Praamstra waren niet gemakkelijk toe te passen op de evaluerende uitspraken in de artikelen. Een aantal uitspraken waren niet in te delen, waardoor er kritische begrippen te kort komen. Daarbij was de lijn tussen een aantal kritische begrippen erg vaag, waardoor soms meerdere begrippen op één uitspraak toegepast konden worden. Ook baseerde Praamstra zich op Aschenbrenner, die kritische begrippen gecreëerd had voor kunst in het algemeen. Hoewel Praamstra alleen de begrippen geselecteerd heeft die toepasbaar zijn op de literaire kritiek, zijn de begrippen nog teveel gericht op kritiek op het kunstwerk in het algemeen. Voor vervolgonderzoek zou het nuttig zijn om nog eens onderzoek te doen naar het analyseren van kritieken en een passende methode voor literaire kritieken te ontwikkelen.

Hoewel het corpus met de contemporaine recensies redelijk uitgebreid was, was het corpus met de latere recensies vrij klein. Hierdoor zou verder onderzoek naar de contemporaine en latere receptie van Noordzij en haar werk met een uitgebreider corpus aan te bevelen zijn. Er zou een algemeen onderzoek naar de rol van vrouwelijke auteurs in literatuurgeschiedenissen gedaan kunnen worden, om betere uitspraken te kunnen doen over de onderdrukte vrouw in de literatuur. Verder zou wellicht gekeken kunnen worden naar het proces achter het opstellen van een literatuurgeschiedenis, aangezien daar mijns inziens het grootste deel van het probleem van het verdwijnen van Nel Noordzij uit de geschiedenis zit. Ook zijn er nog een hoop andere vrouwelijke auteurs uit de jaren vijftig die ongetwijfeld nog aandacht verdienen en uitgebreid onderzocht zouden mogen worden.

Bibliografie

- Anbeek, Ton. *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur tussen 1885 en 1985*. Amsterdam, Uitgeverij De Arbeiderspers 1990.
- Aschenbrenner, Karl. *The Concepts of Criticism*. 1974.
- Boonstra, H.T. 'Van waardeoordeel tot literatuuropvatting' in: *De Gids*. Jaargang 142. 1979.
Geraadpleegd via DBNL op 08-07-2016:
http://www.dbnl.org/tekst/_gid001197901_01/_gid001197901_01_0029.php
- Bork, G.J. van. & Verkruijse, P.J. 'Noordzij, Nel' in: *De Nederlandse en Vlaamse auteurs van middeleeuwen tot heden met inbegrip van de Friese auteurs*. De Haan, Weesp 1985.
Geraadpleegd via DBNL op 03-06-2016:
http://www.dbnl.org/tekst/bork001nede01_01/bork001nede01_01_0946.php
- Brems, Hugo. *Altijd weer vogels die nesten beginnen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1945-2005*. Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 2006.
- Bulthuis, Rico. 'Nel Noordzij ...na afschuwelijke scènes een verrassend slot.' In: *Haagse Post*. 12-11-1955.
- Dinaux, C.J.E. 'Twijfelachtig knap' in: *Haarlemsch Dagblad*. 26-05-1956.
- Dubois, Pierre H. 'Een persoonlijk schrijfster' in: *Het boek van nu*, december 1955.
- Gomperts, H.A. 'Nel Noordzij en de anderen', in: *Het Parool*, 25-11-1955.
- 's-Gravesande, G.H. 'Nel Noordzij: Het kan me niet schelen.' in: *Nederlandse Bibliografie* Dec. 1955.
- Greshoff, Jan. 'Nel noordzij: een zeer belangrijk schrijfster' in: *Het Vaderland* 10-03-1956.
- Heerikhuizen, F.W. van. 'Drietal romanciers' in: *Elsevier's Weekblad* 19-11-1955.
- 'Het kan me niet schelen' in: *De Gooi- en Eemlander* 28-11-1962.
- 'Het kan me niet schelen' in: *De Nieuwe Eeuw* 17-11-1956.
- 'Het kan me niet schelen' in: *Forum Academiele* 18-02-1956.
- "'Het kan me niet schelen" zegt Nel Noordzij, maar het tegengestelde is waarschijnlijk juist' in: *Rotterdams Parool* 12-11-1955.
- 'Het purgeren als literaire uiting' in: *N.R.C.* 21-01-1956.
- In: *De Gelderlander* 17-12-1962.
- In: *De Groene Amsterdammer* 27-11-1955.
- In: *De Nieuwe Haagsche Courant* 01-02-1956.
- In: *De Volkskrant* 19-11-1955.
- Jansen, E.L. 'Noordzij, Nel' in: *Idil-tijdingen* 10-11-1962

- J. M. in: *Nieuw Israelietisch Weekblad* 13-01-1956.
- Knuvelder, G.P.M. *Beknopt handboek tot de geschiedenis der Nederlandse letterkunde*. Malmberg, Den Bosch 1982.
- Kossmann, Alfred. 'Sprong van novelle naar roman te groot voor twee schrijfsters' in: *Het Vrije Volk*. 28-11-1955.
- 'Nieuwe uitgaven' in: *Haagsche Courant* 13-11-1962.
- Noordzij, Nel. *Het kan me niet schelen*. Vierde druk. Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam 1964 (1955).
- Panhuijsen, Jos. 'Het geval Noordzij. Kan het haar niet schelen?' in: *Het binnenhof*. 18-02-1956.
- Praamstra, Olf. 'De analyse van kritieken' in: *Voortgang*. Jaargang 5. 1984. Geraadpleegd via DBNL op 08-07-2016:
http://www.dbnl.org/tekst/voo004198401_01/voo004198401_01_0012.php
- Prinssen, Margriet & Vermij, Lucie Th. *Schrijfsters in de jaren vijftig*. Sara/Van Genneep Amsterdam 1990.
- Rr. 'Kleren maken de vrouw' in: *Propria Cvres kerstnummer* 1955.
- Ruiter, F. & Smulders, W. *Literatuur en moderniteit in Nederland 1840-1990*. Uitgeverij De Arbeiderspers. Amsterdam / Antwerpen 1996.
- 'Schrijfster Nel Noordzij gestorven' in: *Het Parool* 18-12-2003.
- Stroman, B. 'Romantisch wrakhout in een kapot geconstrueerde wereld. Twee verhalen van Nel Noordzij' in: *Algemeen Handelsblad* 07-01-1956.
- Tanke, Jan Kolkhuis. 'Irriterende eerlijkheid' in: *Nijmeegs Universiteitsblad* 03-12-1955.
- 'Teveel in verweer bij hoofdfiguur en..... schrijfster.....' in: *Haagsche Courant*. 31-12-1955.
- 'Van schijnrust tot collectieve paniek' in: *NRC* 18-10-1958.
- Veeger, Petra. *Manoeuvres. Proza uit de jaren vijftig en zestig*. Diss. Universiteit van Amsterdam 1996. Uitgeverij Eburon, Delft 1996.
- Veenstra, J.H.W. 'Nel Noordzij's roman "Het kan me niet schelen"' in: *Vooruit* 17-03-1956.
- Verhoeven, Nico. 'De "eerlijkheid" van Nel Noordzij' in: *Delftsche Courant* 10-12-1955.
- Vet, van der. 'Moet dat nu echt zo, juffrouw Noordzij?' in: *Algemeen Dagblad*. 12-11-1955.
- Vogel, Marianne. 'Mythische literatuurwetenschap Schrijfsters tussen 1945-1960 en de literaire canon' in: *Spektator. Tijdschrift voor Neerlandistiek*. Jaargang 22 (1993). P. 260-272 Geraadpleegd via DBNL op 03-06-2016:
http://www.dbnl.org/tekst/spe011199301_01/spe011199301_01_0017.php
- Vogel, Marianne. *Recensies! Waar onze literatuur vandaan komt*. 2001. Geraadpleegd via

DBNL op 14-06-2016:

http://www.dbnl.org/tekst/voge020rece01_01/voge020rece01_01_0001.php

- Woude, Johan van der. 'Moderne dames-literatuur met nylon-sluiers' in: Vrij Nederland. 14-01-1956.

Bijlage 1: de kritische begrippen van Praamstra

<i>De karakterisering van de auteur</i>	
1.0 Creatieve krachten	Bijzondere krachten die men aan een kunstenaar toeschrijft.
1.1 Fantasie	Verbeelding of verbeeldingskracht
1.2 Gevoeligheid	Verhoogde bewustheid van de wereld om je heen.
1.3 Gevoel	Sentiment, zintuiglijkheid en zinnelijkheid of emotie en passie.
1.4 Intelligentie/verstand	Karakterisering die de aan- of afwezigheid van intelligentie of verstand bij een kunstenaar beoordelen.
1.5 Humor	De humoristische vaardigheden van de kunstenaar.
1.6 Geest	Oordelen over het karakter van de kunstenaar, zoals dat zich in zijn werk manifesteert.
2.0 Creatieve reactie	Het gebruik dat een kunstenaar van zijn krachten maakt.
2.1 Inventiviteit	Originaliteit en traditie staan tegenover elkaar.
2.2 Vakmanschap/meesterschap	Karakterisering van het vakmanschap of de techniek van de kunstenaar.
2.3 Sociale achtergrond	De ideologie van de kunstenaar is in het geding: de sociale, politieke of godsdienstige overtuiging die zijn houding ten opzichte van de werkelijkheid bepaalt.
2.4 Beoordelend of creatief standpunt	Elke kunstenaar heeft ideeën, standpunten, etc. ten opzichte van het medium dat hij gebruikt. De kritiek hier geeft een oordeel over zijn artistieke opvattingen.

<i>De karakterisering van het werk</i>	
3.0 Vorm	Karakterisering die betrekking hebben op de formele of structurele eigenschappen van het werk.
3.1 Duidelijkheid	Eis dat het duidelijk, begrijpbaar is of dat het een diepte, een zekere moeilijkheidsgraad heeft.
3.2 Samenhang	Oordelen over de rationele organisatie en

	begrijpbaarheid van het werk en over de compleetheid. En karakterisering die verwijzen naar factoren die meer in het bijzonder samenhang geven aan een kunstwerk.
3.3 Ontwikkeling	Manier om een kunstwerk samenhang te geven.
3.4 Evenwicht en proportie	Hebben ook met samenhang te maken: is iets uit evenwicht, dan wordt de samenhang van een kunstwerk verstoord.
3.5 Economie	Oordelen die betrekking hebben op de plaats die elementen in het werk innemen, op de ruimte die ze krijgen.
3.6 Vormen, methoden en regels	Kritiek op het gebruik of niet-gebruik van formele methoden en regels.
4.0 Weergave	De manier waarop de inhoud wordt weergegeven.
4.1 Realisering	Oordelen die zich uitspreken over het slagen of mislukken van het realiseren van wat dan ook. Dus of de werkelijkheid of een abstrahering ervan, of het onwerkelijke goed of slecht wordt weergegeven.
4.2 Zelf-expressie	Een kunstwerk laat iets zien van de maker.
4.3 Individualisering	Het streven van de kunstenaar om een wereld te creëren, om personages en omgeving als echt levend en bestaanbaar uit te beelden.
4.4 Beeldgebruik	Bekende eisen aan beeldgebruik zijn: originaliteit, levendigheid, precisie, afwisseling.
5.0 Essentiële karakterisering	De inhoud van het kunstwerk.
5.1 Thematische definitie	Oordelen over het thema van het werk en de intentie van de auteur.
5.2 Beoordeling van het gevoel	De emoties in het werk kunnen beoordeeld worden, de vaardigheid van de auteur om emoties uit te beelden, maar ook kan een oordeel gegeven worden over de emoties die bij de lezer worden opgewekt.
5.3 Morele en sociale karakterisering	Een moreel oordeel kan gegeven worden over het geheel van het werk of over delen ervan.

5.4 Para-esthetische waarden	Humor, erotiek en metafysische, in het bijzonder religieuze waarden.
6.0 Stijl en totaliteit	De oordelen die de stijl van een kunstwerk of het kunstwerk als geheel betreffen.
6.1 Grootheid	Oordelen over de 'grandeur' van een kunstwerk of stijl.
6.2 Kracht en aanpassing	Met als basiskarakteriseringen kracht en elegantie.
6.3 Vitaliteit	De vitaliteit van een werk wordt gekarakteriseerd.
6.4 Informele typen	De criticus kijkt in hoeverre het werk aan de normen van een type voldoet en baseert daarop zijn oordeel.
7.0 Contextuele karakterisering en generalisering	De context waarin de kunstenaar en het werk zich beweegt en waardoor hij/het beïnvloed wordt.
7.1 Ontwikkeling van de kunstenaar	Oordelen waarin gebruik wordt gemaakt van gegevens over de ontwikkeling van een kunstenaar.
7.2 Relatie van een werk met een stroming	Kunstwerk wordt in verband gebracht met een in zijn tijd van ontstaan bestaande stroming, of een kunstwerk wordt verbonden met een historische stroming, of een kunstwerk anticipeert op een latere stroming.
7.3 Tijdgeest	Relatie van een kunstenaar of kunstwerk met tijdperk of sociale context.
7.4 Karakteriseringen van stromingen en tijdperken	Oordelen over stromingen en tijdperken (over het algemeen sterk generaliserend).